

Zrak in njegove moči v domišljiji in povesti štajerskih Slovencev.

Priobčil J. Majciger.

(Konec.)

c) *Jug in dobra hčerka.*

Živela je nekdam uboga ženica s svojo hčerko v samotnem kraju daleč od drugih ljudij. Akoravno ste na vsem pomanjkanja trpeli, živeli ste vendar zadovoljno. Kar mati hudo zbolí. Deklica se je trudila, postreči jej v vsem, le da bi ljuba mati ozdravila. Delala in kuhala jej je zdravila iz vseh cvetic, ktere je bila mati v preteklem poletji nabrala. Pa vse ni nič pomagalo. Mati je postajala od dne do dne bolj slaba. Mahoma si izmislí, da bi jej jagode mogle pomagati. Pa kje jih vzeti? Bila je ravno huda zima. Ko hčerka to željo materino zve, napravi se brz v goro materi jagod iskat. Ker jih pa v trdeji zimi nikjer ni mogla najti, začela se je milo jokati. Zdaj sreča starega, sivobradega moža. Bil pa je to Sever. Ta jo pita, zakaj tako milo joče. Deklica mu vse razloži in upira proseče svoje oči v resnobnega starca. Sever se je rés usmilil in jo pelje k vetru Jugu. Ta prime deklico za roko in jo spremi v dolinico, kjer je bilo vse rudeče zrelih jagod. Hitro si jih nabere polno košarico in jih odnese veselega srca bolnej materi domú. Ko bolnica jagode použije, ozdravi v kratkem in obe ste še dolgo časa veseli skupaj živeli. (Ljutomerski okraj.)

d) *Jug dobronik in Jug maščevalce.*

Bila je hudobna mačeha, ki je imela dve hčerki, eno lastno, drugo pa pastorko, ktero je preganjala in trpinčila, kolikor je le mogla, svojo pravo hčer pa ljubila érez vse.

Neko hudo zimsko jutro pride mačeha zgodaj zjutraj s palico nad pastorko rekóč: „Tú imaš tarčo (okrogel pletarček) in kos kruha in spravi se v goro, pa glej, da mi nabereš tarčo polno jagod, če ne, rajši se ne vrni.“ Uboga pastorka si ne vé pomagati, vzame tarčo in gre jokaje v gozd. Hodila je že dolgo po gozdu, zeblo jo je strašno; zdaj zagleda štiri može v daljini, ki so jej prišli naproti. Najstarejši izmed njih v velik kožuh zavít vpraša jo: „No, deklica, kaj se pa jočeš?“ „Kaj bi se ne,“ odgovori ona. „Moja mati so me nagnali, da bi jim zdaj v tej zimi jagod nabrala, če ne, ne smem več domú. Ali kje sem v stanu dobiti jih zdaj?“ „Ti si revna,“ odgovori starec, „ali veš morda, kateri veter je najboljši?“ „Moja dobra rajnka mati so mi pravili, da so vsi dobri, a Jug je najboljši. In tako rečem tudi jaz.“ „Ti uboga sirota.“ miluje

jo najmlajši, ki je bil še mlad junak, „daj meni tarčo in idi v tisto hišo, da se malo pogreješ, čez tri dni pa pridi semkaj.“ Ko je mlajši bil to izgovoril, izginoli so mahoma vsi štirje možaki.

Pastorka pa gre v hišo, na katero je mladenec pokazal, a ni bilo žive duše v njej. Na ognjišči v kuhinji je pa plapolal ogenj in v kotu pri peči sedela je mačka. Pastorka se ne pomišlja dolgo, vzame pišker iz bližnje police, napolni ga z vodo in pristavi k ognju; začela si je večerjo kuhati. Ko je bila večerja kuhana in je začela ona večerjati, skočila je mačka k njej ter jame milo mijavkati. „Ti sirota, ti moraš tudi nekaj večerjati,“ dejala je pastorka mački in dala jej dober del svoje večerje. Tako je pretekel prvi in drugi večer. Ko ste se pastorka in mačka tudi tretji večer navečerjali, izpregovori mačka rekóč: „Vedi, deklica, nocój o polnoči pride k tebi mož, ki te bo vabil na ples, ti pa nikar ne idi, ampak izgovarjaj se, da nimaš obuteli ne obleke in slednjíc, da ne znaš plesati.“

In rês, jedva je ura odbila ednajst, stopi v izbo mož, kateremu so se oči svetile kakor ogenj, rekóč: „Pastorka, pojdi na ples!“ „Nimam škorncev, bosa sem, ne morem plesati,“ odgovori pastorka. Mož izgine, a čez malo časa se vrne in prinese lepo izdelane črevljičke, ktere pastorki ponudi rekóč: „Pastorka, pojdi na ples.“ „Raztrgana sem, ne morem iti,“ odgovori ona. Mož jej prinese čez malo časa lepo nareto obleko in jo zopet vabi na ples, a deklica se izgovarja, da ne zna plesati. Ali zdaj je ura odbila dvanajst, mož izgine, pastorka pa v lepej obleki sladko pri peči zaspi.

Ko se zjutraj prebudi, zagleda na oknu pletarček poln jagod. Veselega srca pride pastorka domú in pové, kaj in kako se jej je na potu godilo, a o hiši in o plesu si ni upala povedati in je rajši vse zamolčala.

Mačeha jej je zavidala to srečo, poljubila svojo hčerko in dejala: „Moja hčerka bode pa še več dobila, kakor ti.“ In rês, drugi dan je prava hčerka že šla v lepem in toplem oblačilu po gozdu ter med potom prepevala. Kar jej pridejo naproti štirje možje in najstarejši jo vpraša: „No deklica, kaj si pa tako vesela?“ „Zakaj bi ne bila vesela,“ odgovori ona, „ljuba mati so me poslali po jagode, katerih je pred nekimi dnevi naša umazana pastorka toliko nabrala.“ „Dobro,“ odgovori jej zopet prejšnji starec, „ali morda veš, kateri veter je najboljši?“ „Čudno vprašanje! Vsi skupaj niso vinarja vredni, najmanj pa še Jug.“ „Dobro tedaj,“ reče zopet starec, „vidiš tam v daljini ono hišo, tja idi in počakaj tam tri dni.“ To rekši izginejo štirje možaki. Deklica pride v hišo in začne, ker ne vidi drugega pri hiši razven ene mačke, ki je v kuhinji pri peči ležala in dremala, kakor domača gospodinja gospodinjiti. Ko si je večerjo skuhala, sedla je k mizi ter jela večerjati. „Tú priskače mačka ter milo mijavka. „Beži, ti pristudna stvar,“ reče jej ter jo pahne od

sebe. Mačka gre zopet na stari svoj prostor. Tako je bilo tudi drugi in tretji dan. Ob ednajstej uri v tretjej noči, ko je še deklica pri peči sloné bedela, vstopi skozi duri črn mož, ki jo vabi na ples. „O prav rada grem plesat,“ odgovori mu deklica, „takoј tukaj se zasukuiva, da poskusim, ali še nisem pozabila plesati.“ In rés! zasuknola sta se v prostornej izbi v ples, a jedva se je z njim sprejela, ni se zavedela več, kje je.

Ko se je materi predolgo zdelo, da hčerke ni domú, šla jo je iskat. Prišla je tudi do tiste hiše, kjer je bila hčerka, in že od daleč vidi skozi okno, kakor da bi jo hčerka klicala in se jej smejala. Ko pa bliže pride, vidi hčerkinó glavo, ktera je bila vsa razmesarjena in v oknu na ogled razpostavljena. Žalostna mati noče samemu pogledu verjeti, stopi v hišo, da bi se o resnici prepričala. Pa komaj stopi v izbo, pokne strašno in zagrmí, in vsega ni bilo več. Ko je pozneje pastorka šla obeh iskat, ni našla ne matere ne sestre pa tudi hiše ne, ki je bila takrat v gozdu, ko je šla jagod nabirat. Vrnola se je sama domú ter tam dobro gospodinjala do pozne smrti. (Savinska dolina.)

e) Jug in Spodjek.

Jug je imel krasno hčer, ki se je dopadala Spodjeku. Ta je torej očeta Juga naprosil, naj mu hčerko za ženo dá. Jug mu jo je tudi dal, pa Spodjek še doto zahteva; a ker Jug te ni mogel dati, povabi Spodjeka, naj pride na jesen k njemu; tedaj mu bo dal toliko piti, da se bo po blatu domú valjal. To se je zgodilo. In še zdaj zató vselej dež gre, kedar skupaj pihata, da se potém lahko oba po blatu valjata.

f) Jug in Gorjek.

Gorjek bi bil prav rad Jugovo hčer za ženo dobil, ktere mu pa Jug ni hotel dati. Zató sta se strašno sprla in se začela pretepati. In to sovraštvo trpi še dandanašnji. Kedar zdaj skupaj tréita, teče vsakokrat kri — a ta kri pa je dež. (Savinska dolina.)

g) Sever maščevalec.

Bilo je neki jesenski dan. Megla je celi božji dan soluce zakrivala in mrzli Sever je zeló pritiskal. Ker pa terici ali terilji to ni bilo po godu in veter le ni odjenjal odnašati jej povesmí, začne terica Sever neizmerno preklinjati. Zdaj se jej približa star možek s palico v rokah in po lici ves razmesarjen. Ko pride do terice, vpraša jo, kaj želi od njega. Stari mož pa je bil Sever sam. A terica še vedno preklinja in zmerja. Zdaj reče mož: „Vidiš, ti hudobna žena, tisti, ki ga ti preklinjaš in zmerjaš, sem jaz. Poglej moj obraz, kako sem razmesarjen, ker se moram skozi vsak grm in trn prevleči. Ti me pa preklinjaš. Ti morda misliš, da jaz navlašč hudo razsajam, a volja božja je tako.“ Ko žena

to sliši, prestraši se vsa in samega strahú jej govor zabegne, da ni mogla ne besedice zinoti več. Pade pred njega na kolena, Sever jo pa vzdigne in odnese črez hribe in planine, in od žene ni bilo več ne duha ne sluha.

h) Sever dobrotnik.

Prve dni meseca sušca je Sever zeló pritiskal. Ljudje so že mrmrali. Nekega dne zapové oče svojemu starejšemu sinu, naj gre in zadela luknjo, iz ktere veter piše. Sin izpolni očetovo povelje. Sever pa je v luknji tičal in prosil, naj ga izpusti. Sin se ga usmili in dobi od njega za darilo škatlice, v ktorej mu ne bode nikdar denarja zmanjkalo. Med potjo se poda v krěmo, kjer krěmarja skrivnost svoje škatlice razodene. Ta mu zamenja škatlico za drugo. Ko pride domú, pové očetu in bratoma, kaj je storil in kako škatlico je za darilo prejel. Ali oni so se mu posmehovali in imeli so tudi prav, kajti pravo škatlico je imel krěmar. Drugi dan gre srednji sin, da bi vetru luknjo zadela in dobi za darilo osla, ki je same čiste zlate kihal. Domú gredé stopi v isto krěmo, in gostilničar tudi njemu osla zamenja. Ko pride domú, pové, kake lastnosti ima njega osel. A tudi njemu so se smejali, in to po pravici, kajti pravega zlatega osla je imel krěmar. Poslednjič gre najmlajši sin, ki je bil pa malo bedast, in dobi od vetra palico, ki je začela sama od sebe vsakega tolči, kdor jo je v roke vzel. Če je pa sin z njo po durih udaril, odprle so se same od sebe. Tudi to mu poskusi gostilničar zamenjati, pa o joj! palica ga začne neusmiljeno tolči. In tako je le najmlajši dobil zasluženó plačilo. (Ptujsko polje.)

i) Učenjak in veter.

Živel je nekđaj učenjak, ki je bil z vsem nezadovoljen, kar je Bog stvaril in uredil. Domišljaval si je, da bi on bolje vladal svet, kakor ga pa vlada Bog sam. Zatorej poprosi nekđaj Boga, naj bi njemu nekoliko časa svetovno vladarstvo prepustil. Bog mu je res prepusti in dovoli, da si sme potrebno izvoliti. Učenjak si res vse izvoli, kar si misli, da bode potreboval, a na veter je bil vendar pozabil. Tako je vladal že celo spomlad in poletje jako zadovoljno. Vse je lepo evelo, rastlo in sad rodilo. Ko pa pride jesen, prepregla je pajčevina vsa polja in ker ni imel vetra, da bi pajčevino odgnal, moralo je vse žito pod pajčevino konec vzeti. (Ljutomerski okraj.)

k) Vetrovi se pripravjo.

Vetrovi so se pripravili med sebój, kteri je najboljši. Vsak je pripovedoval svoje dobre lastnosti. Tako je rekel Jug, da on prinese toploto, da se more sneg topiti, da morejo cvetlice cvesti in sad zoreti. Sever je rekel, da on ljudem zdravje nosi, Zgorec pa, da prinaša dež, in Zdolec, da pripravlja čisti zrak. Tako so se dolgo pripravili in ker se niso mogli

zjediniti, kateri je najboljši, razdelili so se v štiri letne čase. Jug je vzel poletje, Sever zimo, Zgorec jesen in Zdolec spomlad. (Ljutomerski okraj.)

l) Škratec.

Škratec je veter, ki se pri lepem mirnem vremenu na enkrat dvigne in prah v podobi kola kvišku podi. Ljudje se prekrižujejo, ko Škrateca zagledajo, ker pravijo, da se v sredi hudič s svojim krdelom vrti. Veter, ki se na enem mestu v krogu vrti, imenuje se tudi Svinšek. (Ptujsko polje.)

m) Vrtinec.

Vrtinec imenujejo sem ter tja tudi škrtov ples, kajti po ljudskem mnenju pleše Škratec, a da ga nihče ne vidi, vrti se prah okoli njega. Pripoveduje se, da je neka deklica gredé s polja domú videla na cesti vrtinec in rekla:

Škratec mali
Škratec zali
Z menoj plesat bali.

In šel je plesat in plesal tako dolgo in tako hitro, da je deklica odšla domú brez pet in podplatov. (Brežice.)

n) Vetrov ne smeš preklinjati.

Pripoveduje se, da je neki deček gredóč iz šole veter, ki mu je klobuk odnesel, preklel. Veter pa ga je potem tako natepel, da je prišel fantek domú, kakor da bi ga bil Elja iz oblakov vrgel. (Brežice.)

Jesenske pesni.

1. Prepozno.

Prepozno si ozelenelo
Drevo ljubezni brez sadú
Ti meni bodeš odevetelo
In kmalu zgineš brez sledú.

Ko srce moje hrepenenja
Po tebi mrlo je takó,
Ti dalo nisi mu življenja,
Objelo nisi ga sladkó.

Ti čulo nisi tožb v samoti,
Ti zrló nisi mi solzá;
Ljubezni prve vzor v togoti
Zasmeh umoril je svetá.

In zdaj, — drevo ljubezni moje
Poganjaš ti svoj pozni cvet,
Podobe slikaš davne svoje
In vzore zlate davnih let.

Prepozno, oh prepozno cvetje
Na trudno siplješ mi glavó;
Minolo moje je poletje,
In srce zdavna je mrtvó.

Prepozno, oh prepozno zá-me
Je cvetje tvoje brez sadú;
Kot sanje sladke dan nam vzame,
Tako ti zveneš brez sledú.